

Pagrindiniai klausimai:

- Kas laikoma suaugusiųjų mokymusi?
- Kiek Lietuvos suaugusiųjų mokosi?
- Kokios bendros tendencijos būdingos suaugusiųjų mokymuisi?
- Kokie veikėjai yra suinteresuoti suaugusiųjų švietimu?
- Ko suaugusieji norėtų mokytis ir ką jie turėtų mokėti?
- Ko suaugusieji siekia mokydami ir kodėl jie nesimoko?
- Koks darbdavių požiūris į suaugusiųjų mokymąsi?
- Koks turėtų būti valstybės vaidmuo organizuojant neformalų suaugusiųjų švietimą?

KAIP PADIDINTI SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI GALIMYBES?

„Žmogus mokosi visą gyvenimą“. Tais laikais, kai šis posakis buvo sukurtas, suaugusio žmogaus mokymasis laikytas savaiminiu procesu, priklausomu nuo gyvenant įgyjamos patirties ir nenuspėjamu kaip likimas. Pastaraisiais metais ši filosofinė įžvalga virsta imperatyvu: „Žmogus *turi* mokytis visą gyvenimą“. Tai lemia kelios priežastys:

- sparti gyvenamosios aplinkos ir gyvenimo būdo kaita, susijusi su naujų technologijų taikymu ir naujomis socialinio gyvenimo organizavimo formomis, dėl kurios atsiranda nauji sėkmingam integravimuisi visuomenėje būtino raštingumo reikalavimai (informaciniai, teisiniai, ekonominiai ir kt.);
- technologiniai darbo procesų pokyčiai ir struktūriniai darbo jėgos paklausos pokyčiai: elementaraus darbo vaidmens mažėjimas augant poreikiui atlikti sudėtingas operacijas sudėtinga technika ar metodikomis;
- įvairių rūšių mobilumo augimas – gyvenamosios vietos, darbovietės, pareigų, profesijos keitimo dažnėjimas;
- visuomenės senėjimas – vidutinės gyvenimo trukmės ilgėjimas, vidutinio dirbančiųjų amžiaus didėjimas ir ekonominio vyresnio amžiaus žmonių vaidmens augimas – bei anksčiau įgyto išsilavinimo nepakankamumas.

Nuolatinis suaugusio žmogaus mokymasis yra naudingas ir jam pačiam, ir visuomenei, kurioje gyvena. Asmeniui mokymasis padeda adaptuotis kintančioje aplinkoje, dalyvauti socialiniame gyvenime, sveikiau gyventi bei išlikti ekonomiškai saugiam, be to, teikia saviugdą džiaugsmo. Didėjant visuomenės narių išsilavinimui didėja ir kūrybinės jos galios, ūkio našumas bei konkurencingumas tarptautinėse rinkose, taip pat socialinė sanglauda bei politinis stabilumas. Dėl to suaugusių žmonių mokymas(is) tampa svarbia strategine švietimo kryptimi.

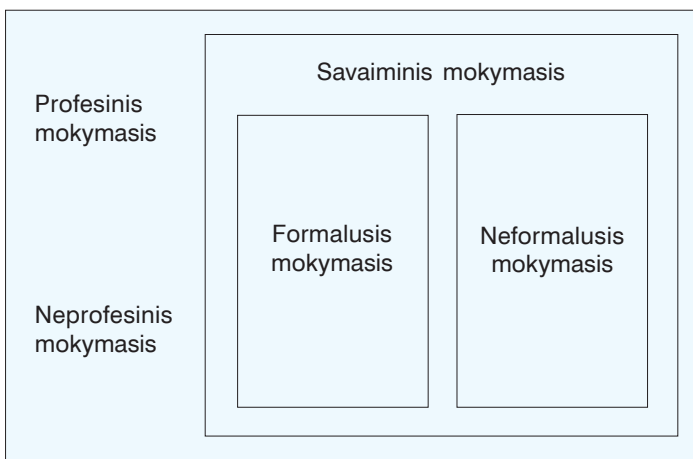
Kol mokymosi visą gyvenimą idėjos nebuvo tapusios kertinėmis švietimo politikos idėjomis, daugiausiai dėmesio iš visų suaugusiųjų švietimo formų skirta formaliajam profesiniam mokymuisi, suteikiančiam žmogui specialybę ir sudarančiam sąlygas dalyvauti darbo rinkoje. Pastaruoju metu, plečiantis suaugusiųjų mokymosi tikslų sampratai ir daugėjant mokymosi būdų, ne mažiau vertingomis laikomos ir kitos mokymosi formos, kinta suaugusiųjų švietimo prioritetai ir jo organizavimo uždaviniai. Lygia greta daugėja tyrimais pagrįstos informacijos apie suaugusiųjų mokymosi veiksnius bei poreikius.

Šiame trumpaštyje, remiantis įvairių tyrimų duomenimis, apžvelgiama suaugusiųjų mokymosi padėtis Lietuvoje ir, nedetalizuojant strategijų, aptariamos bendrosios suaugusiųjų mokymosi galimybių didinimo kryptys.

SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI SAMPRATA IR FORMOS

Suaugusiųjų mokymasis labiausiai atitinka Europos Komisijos priimtą *mokymosi visą gyvenimą* apibrėžimą: juo laikoma „visa mokymosi veikla, kurios tikslas yra pagerinti žinias, įgūdžius ir kompetencijas asmeniniu, pilietiniu, socialiniu ir (arba) darbinio (profesiniu) aspektais“. Skiriant suaugusiųjų mokymąsi nuo mokymosi visą gyvenimą dažniausiai patikslinama, kad suaugusiųjų mokymasis yra tam tikro amžiaus asmenų (tarkim, nuo 18 ar 25 metų) arba bazinį išsilavinimą įgijusių asmenų mokymasis.

Suaugusiųjų mokymosi formos

Klasifikuojant suaugusiųjų mokymosi įvairovę šiuo metu skiriamos tokios pagrindinės jo formos:

Formalus mokymasis – tikslingas ir aiškios struktūros (apibrėžtos trukmės, vykstantis pagal tvarkaraštį, hierarchinę chronologinę priėmimo ir baigimo tvarką) mokymas(is), pasibaigiantis oficialių išsilavinimo lygį liudijančių dokumentų įteikimu; dažniausiai vyksta mokymo įstaigose.

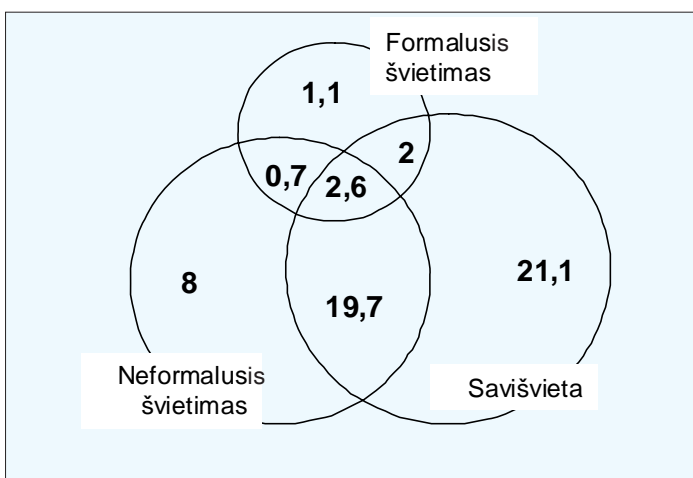
Neformalus mokymasis – tikslingas ir organizuotas mokymasis, kuris pasižymi viena ar keliomis iš šių ypatybių: neturi hierarchinės struktūros, priėmimo reikalavimų, registravimo, apibrėžtos trukmės, tvarkaraščio, jį baigus neišduodami oficialūs išsilavinimo lygį liudijantys dokumentai¹.

Savaiminis mokymasis – natūralus mokymasis dėl kasdienės veiklos darbe, šeimoje ar laisvalaikio; jis gali būti ir tikslingas, ir atsitiktinis, kartais nepastebimas net paties besimokančiojo.

Be to, dar skiriamas **profesinis**, tai yra suteikiantis darbu atlikti reikalingas kompetencijas, ir **neprofesinis** mokymasis. Visų išvardintų mokymosi formų santykis parodytas schema.

SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI LYGIS LIETUVOJE

Lietuvos suaugusiųjų mokymosi lygis 2006 m. (procentais, per metus)

Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas, Suaugusiųjų švietimo statistinio 2006 m. tyrimo rezultatai

Statistikos departamento 2006 m. atlikto suaugusiųjų (25–64 metų) gyventojų tyrimo duomenimis, **per vienerius metus koki nors būdu – formaliai, neformaliai ar savarankiškai – mokėsi 55 proc. šalies suaugusiųjų**. Pagal mokymosi formas jie pasiskirsto taip:

- formalusis mokymasis – 6 proc.;
- neformalusis mokymasis – 31 proc.;
- savišvieta – 45 proc.

Savišvieta tiriant suaugusiųjų mokymosi lygį laikytas nuolatinis savarankiškas mokymasis, kuris remiasi asmens iš įvairių šaltinių gaunamomis žiniomis ir praktine patirtimi.

Šie duomenys paneigia dažną nuomonę, kad Lietuvos suaugusieji daugiausia mokosi formaliai. Iš tiesų dažniausias yra savarankiškas mokymasis iš knygų, specializuotų žurnalų bei naudojantis kompiuteriu ir internetu.

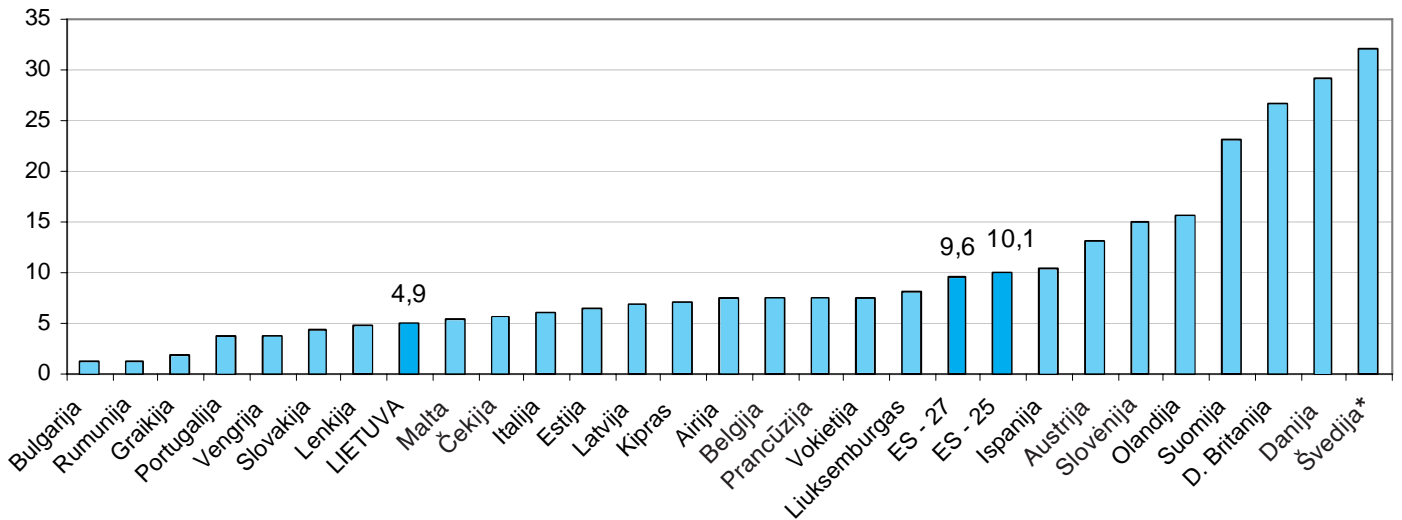
¹ Tačiau gali būti išduodami įgytos kompetencijos ar kvalifikacijos pažymėjimai.

Lyginimui su kitomis Europos šalimis naudojamas kitas – 25–64 metų suaugusiųjų mokymosi *per pastarąsias keturias savaites* – rodiklis. 2006 m. Lietuvoje jis sudarė apie 5 proc.¹ ir buvo perpus mažesnis nei vidutiniškai Europos Sąjungoje (10 proc.). Panašiausias į Lietuvos suaugusiųjų

mokymosi rodiklis yra Lenkijoje (4,7 proc.), kitose kaimyninėse šalyse – šiek tiek aukštesnis (Latvijoje 6,9 proc., Estijoje 6,5 proc.). Aukščiausi mokymosi rodikliai – Švedijoje (apie 32 proc.), Danijoje (29,2 proc.), Didžiojoje Britanijoje (apie 27 proc.) ir Suomijoje (23,1 proc.).

Suaugusiųjų mokymosi lygis Europos valstybėse 2006 m.

(25–64 m. gyventojų, kurie mokėsi per pastarąsias keturias savaites, dalis procentais)

*2005 m. duomenys.

Duomenų šaltinis: Eurostat, 2007 m. rugsėjis

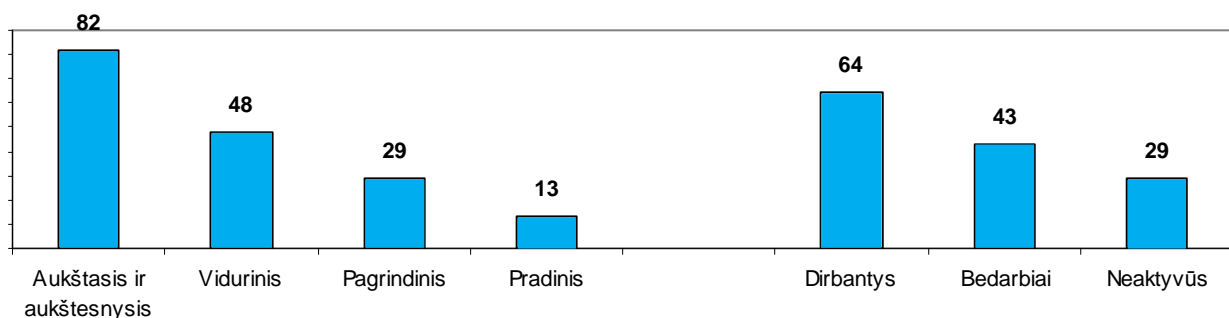
BENDROSIOS SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI TENDENCIJOS

Suaugusiųjų mokymosi požiūriu visuomenė nėra vienybė – vienos socialinės grupės mokosi daugiau, kitos – mažiau arba beveik visai nesimoko. Lietuvai, kaip ir kitoms šalims, būdingas reiškinys, vadinamas „šv. Mato efektu“². Tai tokia pa-

dėtis, kai daugiausiai mokosi tie, kurie yra įgiję aukštesnį išsilavinimą ir aukštesnį statusą darbo rinkoje, o mažiausiai – žemiausio išsilavinimo ir žemiausio profesinio statuso asmenys.

Lietuvos suaugusiųjų mokymosi lygis pagal išsilavinimą ir užimtumą

(nurodyto išsilavinimo arba darbo statuso 25–64 metų gyventojų dalis procentais)

Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas, Suaugusiųjų švietimo statistinio 2006 m. tyrimo rezultatai

¹ Žodėlis „apie“ naudojamas tais atvejais, kai nurodomi Eurostato duomenys yra negalutiniai.

² „Šv. Mato efekto“ pavadinimas kilęs iš Naujojo testamento Evangelijos pagal Matą, kurioje yra žodžiai: „Kiekvienam, kas turi, bus duota, ir jis turės su pertekliumi, o iš neturinto bus atimta ir tai, ką jis turi“.

Apibendrinus Lietuvoje atliktų suaugusiųjų mokymosi lygio tyrimų duomenis galima sudaryti mokymosi tendencijų lentelę, rodančią, kas gauna daugiausiai švietimo ir kam jo tenka mažiausiai. Matyti, kad suaugusiųjų švietimas Lietuvoje ne tik

nėra lygiai paskirstomas, bet ir nėra pasiskirstęs pagal poreikius – mažiausiai mokosi tie, kuriems labiausiai reikėtų mokytis norint išvengti socialinės atskirties ir pagerinti savo ekonominį statusą.

Suaugusiųjų mokymosi tendencijos: „šv. Mato efektas“

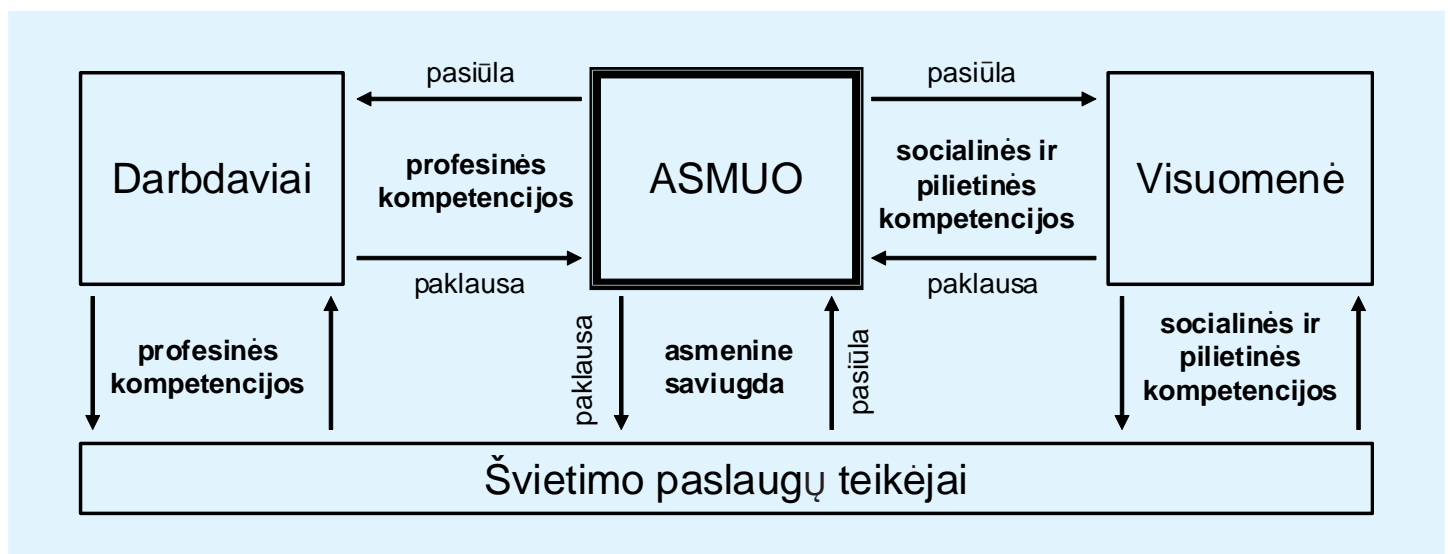
	← Mokosi	Nesimoko →
Išsilavinimas	Aukštas	Žemas
Darbo statusas	Dirbantys	Bedarbiai
Darbo vieta	Valstybinės įstaigos ir didelės įmonės	Mažos įmonės
Pareigos	Vadybininkai, aukštos kvalifikacijos darbuotojai	Darbininkai ir kiti darbuotojai, atliekantys nesudėtingus darbus
Pajamos	Didelės	Mažos
Amžius	Jaunimas	Vyresni nei 45 metų
Gyvenamoji vieta	Didieji miestai	Miesteliai ir kaimai

SUAUGUSIŲJŲ ŠVIETIMO VEIKĖJAI, ARBA KAM NAUDINGAS SUAUGUSIŲJŲ ŠVIETIMAS?

Suaugusiųjų švietimas gali teikti įvairios naudos: ugdyti sveikam ir sėkmingam gyvenimui reikalingus gebėjimus, didinti visuomenės integralumą ir politinį stabilumą, plėtoti profesinius asmenų gebėjimus siekiant atskirų įmonių ir viso ūkio naujoviškumo bei našumo, ir kt. Įvairius suaugusiųjų mokymosi tikslus sąlygiškai galima suskirstyti į tris grupes: 1) pro-

fesinių kompetencijų tobulinimas, 2) socialinių bei pilietinių kompetencijų tobulinimas ir 3) asmeninė saviugda ar saviraiška. Šių tikslų įgyvendinimas rūpi keturioms interesų grupėms: suaugusiesiems kaip potencialiems mokiniams, jų darbdaviams, visuomenei ir švietimo paslaugų teikėjams.

Suaugusiųjų mokymosi interesų laukas

Svarbiausias šio interesų lauko veikėjas yra asmuo. Jam aktualūs visų trijų tipų tikslai, ir būtent jam mokymasis teikia daugiausiai naudos. Asmuo tiesiogiai bendrauja su švietimo pa-

slaugų teikėjais tais atvejais, kai tenkina asmeninės saviugdą poreikius, tuo tarpu siekiant kitų mokymosi tikslų atsiranda tarpiniai užsakovai – darbdaviai arba visuomenė.

Ši schema yra patogi konceptualiai apibrėžiant, kas yra suaugusiųjų mokymosi užsakovai, kas už ką turėtų mokėti ir kokie interesai lemia suaugusiųjų mokymosi rinkos gyvy-

bingumą. Tikrovėje padėtis yra sudėtingesnė. Toliau aptariami kai kurie jos aspektai.

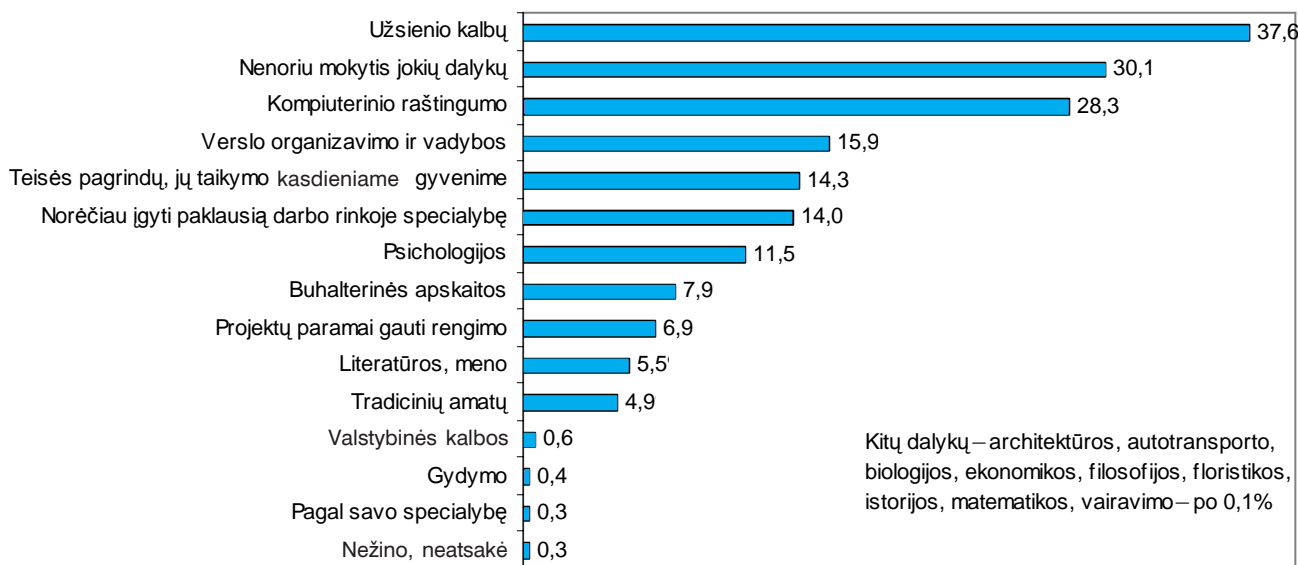
KO SUAUGUSIEJI NORĖTŲ MOKYTIS?..

Reprezentatyviausi duomenys apie tai, ko Lietuvos suaugusieji norėtų mokytis, gauti apklausus kaimų ir miestelių gyventojus 2004 m. Didžiausia dalis suaugusiųjų norėtų mokytis

užsienio kalbų (37,6 proc.), kiek mažiau – kompiuterinio raštingumo (28,3 proc.). Įvairius kitus dalykus rinkosi gerokai mažiau suaugusiųjų.

Dalykai, kurių norėjo mokytis kaimų ir miestelių gyventojai 2004 m.

(atsakiusių į kelių atsakymo variantų klausimą dalis procentais)

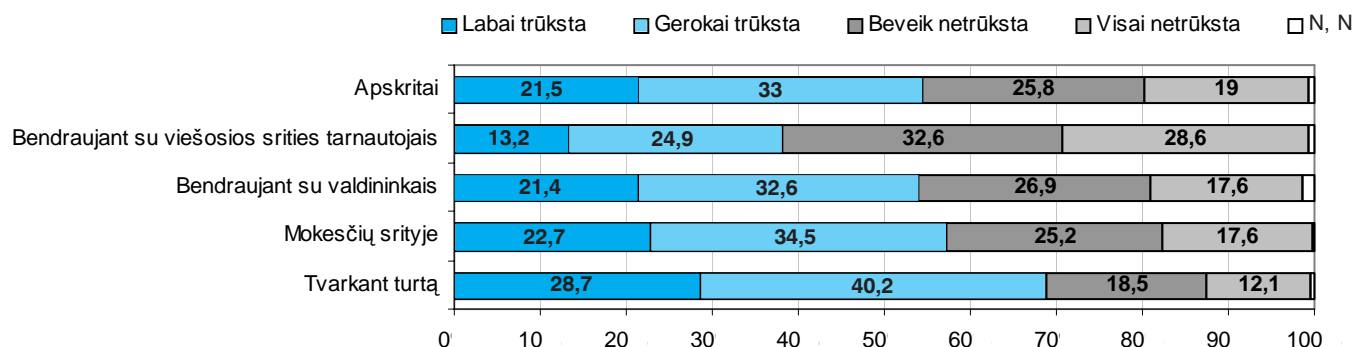
Duomenų šaltinis: T. Tamošiūno ir kt. tyrimas „Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai“, 2004

... IR KĄ JIE TURĖTŲ MOKĖTI?

Suaugusiųjų noras mokytis ir jų poreikių, kuriuos galėtų patenkinti mokymasis, lygis nebūtinai sutampa. Pavyzdžiui, 2004 m. teisės pagrindų norėjo mokytis apie 14 proc. kaimų ir miestelių gyventojų. Tuo tarpu atsakydami į klausimą, ar

netrūksta teisinių žinių kasdieniame gyvenime, daugiau negu pusė (54,5 proc.) tų pačių žmonių nurodė, kad labai arba gerokai trūksta. Taigi šiuo atveju žinių poreikis yra keturis kartus didesnis nei noras mokytis.

Kaimų ir miestelių gyventojų atsakymas į klausimą, ar jiems netrūksta kasdieniame gyvenime reikalingų teisinių žinių, 2004 m. (procentais)

Apskaičiuota pagal T. Tamošiūno ir kt. tyrimą „Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai“, 2004

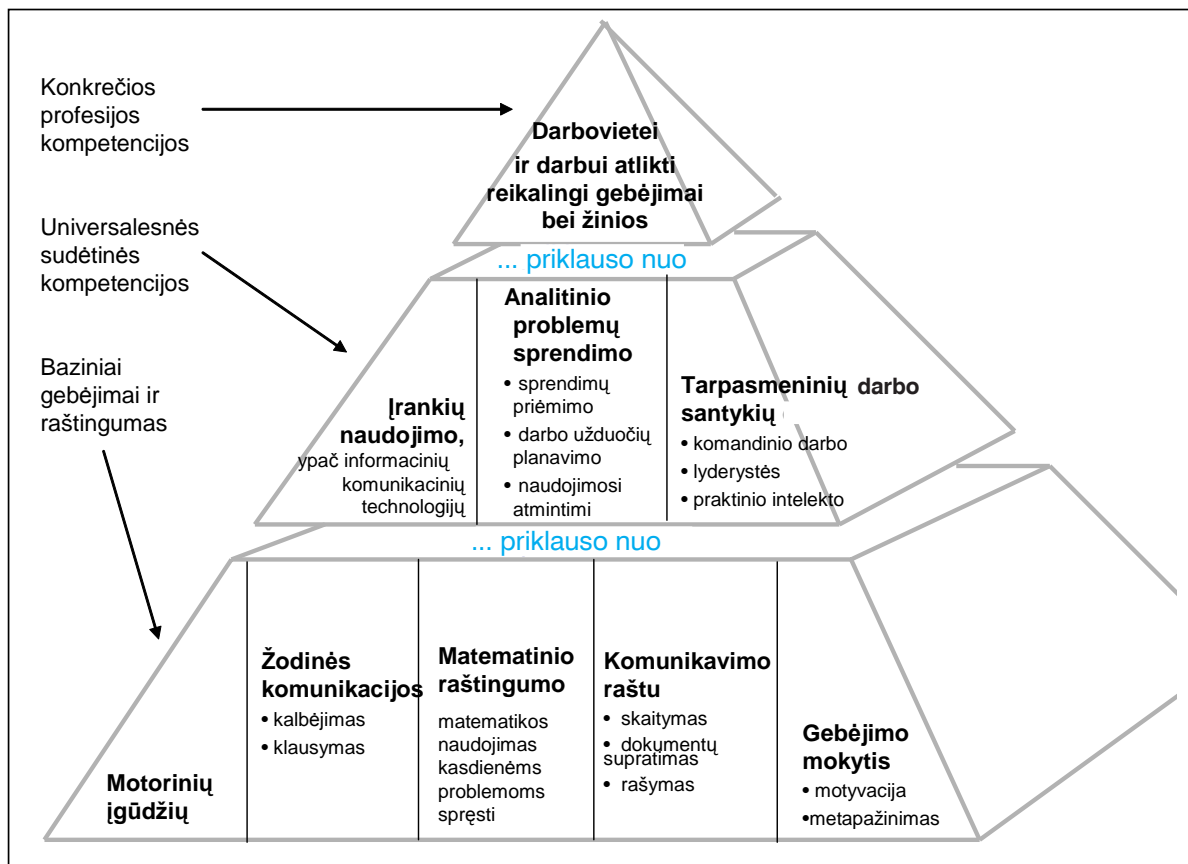
Visuotinio **kompetencijų apibrėžimo nėra. ES mokymosi visą gyvenimą politikos požiūriu jomis įprasta laikyti žinių, įgūdžių ir nuostatų derinį, tačiau mokymosi kompetencijos yra instrumentinės darbo ir gyvenimo kompetencijoms, kurias trumpai galima apibrėžti kaip gebėjimą tenkinti poreikius ir atlikti užduotis, priklausomą nuo daugelio veiksnių: žinių, mąstymo strategijų ir kitų įgūdžių, įsitikinimų, emocijų ir kt.**

Remiantis šiuo pavyzdžiu galima daryti išvadą, kad suaugusieji ne visada susieja savo kasdienes ir mokymosi poreikius. Šio reiškinio priežastys gali būti įvairios: jie apskritai nemėgsta mokytis; tam tikrų dalykų mokymasis jiems atrodo per daug sudėtingas ir nemalonus; jie neįsivaizduoja, kad aktualias žinias galima pateikti įvairiais, ne tik akademiškais ir formaliais, būdais.

Dar didesnis atotrūkis tarp mokymosi poreikių ir gyvenimo poreikių yra tais atvejais, kai suaugusieji nesuvokia, kad gyvenimo aplinkybės kinta, ir norint sėkmingai gyventi naujomis sąlygomis būtinos naujos kompetencijos. Kompetencijos – tai ne tik profesiniai tam tikros srities gebėjimai, bet ir universalios žinios, gebėjimai bei nuostatos, kurie kartais vadinami tiesiog bendruoju raštingumu. Dėl technologinės pažangos, gyvenimo būdo kaitos, globalizacijos ir tarptautinės darbo rinkų integracijos kompetencijų, būtinų šiuolaikiniam žmogui, sąrašas nuolat ilgėja. Sudarant tokius sąrašus ir aprašus siekiama suvokti mokymo poreikius, o atliekant bendrojo suaugusiųjų raštingumo tyrimus¹ – gauti informaciją apie bendrą raštingumo lygį bei visuomenės grupes, kurioms dėl menko raštingumo gresia atskirtis.

Lietuvoje suaugusiųjų raštingumo arba bendrųjų kompetencijų tyrimai nėra daryti, tačiau žinoma, kad visoms šalims būdinga tendencija – atotrūkis tarp jaunimo ir vyresniosios kartos pagal bendrųjų kompetencijų lygį. Lietuvoje, kaip ir kitose senstančiose visuomenėse, kuriose vyresnioji karta sudaro vis didesnę dirbančiųjų dalį, toks atsilikimas mažina vyresnių žmonių statusą darbo rinkoje ir stabdo šalies ekonominę bei socialinę raidą.

Darbiui atlikti reikalingų kompetencijų piramidė

Iliustracija adaptuota iš A.Schleicherio pranešimo „OECD Program for the International Assessment of Adult Competencies“, Stambulas, 2007 m. birželio 27 d.

¹ Lig šiol atlikti IALS (*The International Adult Literacy Survey*) ir ALLS (*Adult Literacy and Lifeskill Survey*) tarptautiniai suaugusiųjų raštingumo tyrimai, EBPO šalys ruošiasi PIAAC (*Program for the International Assessment of Adult Competencies*) tyrimui.

Bendrųjų kompetencijų aktualumas keičia profesinio ir neprofesinio suaugusiųjų mokymosi santykį. Bendrosios kompetencijos yra vienodai aktualios ir profesiniame darbe, ir kasdieniame gyvenime. Be to, atrodo, kad ateityje pirminis profesinis mokymas bus ne vieno amato ar profesijos mokymas, o bazinių įgūdžių, reikalingų dirbant įvairiomis technologijomis įvairiose aplinkose, mokymasis.

Kokios konkrečiai kompetencijos laikomos būtinomis šiuolaikiniam žmogui, priklauso ne tik nuo savaiminės gyvenamosios aplinkos bei gyvenimo būdo kaitos, bet ir nuo to, kas laikoma vertybėmis ir kokios ateities visuomenė siekia. Laikantis tik ekonominės logikos svarbiausios kompetencijos yra tos, kurios didina asmens sėkmę darbo rinkoje bei šalies ūkių produktyvumą ir konkurencingumą. Laikantis humanistinio požiūrio kompetencijos yra tai, kas sudaro sąlygas geram ir sėkmingam asmens gyvenimui. „Geras ir sėkmingas gyvenimas apima glaudžius ryšius su kitais žmonėmis, savęs paties ir savo pasaulio supratimą, autonominę sąveiką su savo fizine ir socialine aplinka ir laimėjimų bei pasitenkinimo jausmą“, – teigiama vienoje iš kompetencijų studijų¹.

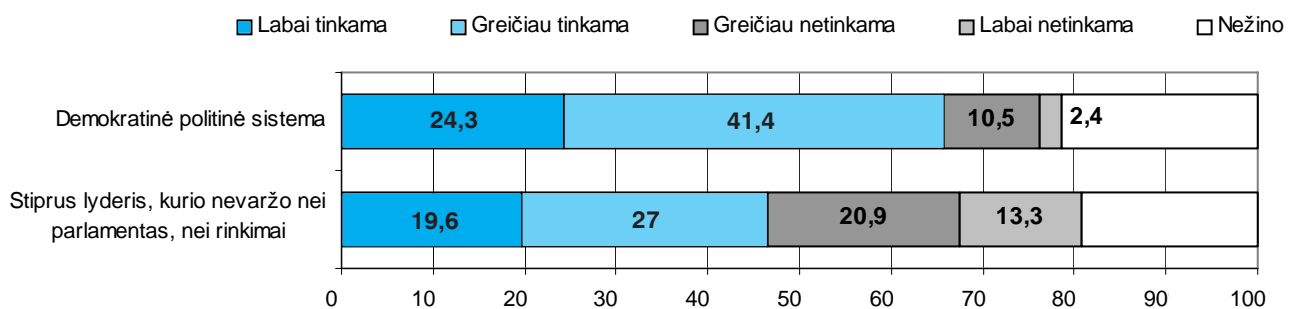
Dėl skirtingų perspektyvų ir visuomenės vizijų skiriasi įvairių autorių sudaromi būtinų kompetencijų sąrašai, tačiau bazinės kompetencijos daugelyje jų yra labai panašios. Iš kompetencijų piramidės matyti, kad netgi konkrečios profesijos kompetencijos yra tik ledkalnio viršūnė, priklausoma nuo bazinių kompetencijų. Todėl profesinio tobulinimosi sėkmę lemia ne tik specifinių profesinių žinių ir gebėjimų atnaujinimas, bet ir bazinių kompetencijų, tokių kaip gebėjimas skaityti, rašyti, kalbėti ar matematinis raštingumas, plėtojimas. Tas pat pasakytina ir apie gyvenimui reikalingas kompetencijas, pavyzdžiui, informacinį komunikacinį raštingumą, kuris labai priklauso nuo gebėjimų skaityti ir rašyti.

SOCIALINIO IR PILIETINIO UGDYMO POREIKIS

Rytų Europos valstybėse, paveldėjusiose gyventojų nepasitikėjimą valdžia ir nusišalinimą nuo bendrųjų reikalų tvarkymo, tebėra aktualus dar vienas suaugusiųjų švietimo tikslas: pilietiškumo ugdymas ir demokratijos stiprinimas. Lietuvoje gyventojų dalyvavimo pilietinėje veikloje lygis yra labai žemas netgi tais atvejais, kai ji tiesiogiai susijusi su jų poreikiais: daugiau nei trečdalis gyventojų visuomenine veikla nesidomi ir nenori

joje dalyvauti, dar apie pusę gyventojų teigia nedalyvaujantys, nes negali ar nežino, kaip dalyvauti². Nedalyvaudami žmonės jaučiasi bejėgiai daryti įtaką valdžiai arba įgyvendinti savo iniciatyvas, o netikėjimas savo galia vėlgi mažina pilietinį aktyvumą³. Trūkstant pilietinio aktyvumo, nekontroliuojamas ir neskatinamas gerėti valdžios darbas, o tai savo ruožtu didina piliečių nusivylimą valdžia bei visuomenės ir valstybės susvetimėjimą.

Lietuvos žmonių požiūris į įvairių politinių sistemų tinkamumą, 2005 m. (atsakymų pasiskirstymas procentais)

Duomenų šaltinis: Apklausa „Vertybės 2005“, Pilietinės visuomenės institutas

Žmonių nepasitenkinimas esama padėtimi gali sukelti įvairių pasekmių – nuo masinio emigravimo iki „stiprios rankos“ ilgesio. Nuodugnesni piliečių požiūrio į valdymo formas tyrimai atskleidžia, kad pritardami demokratijai žmonės gali nežinoti, ką ji reiškia, ir tuo pat metu remti autoritarinį lyderį. Pavyzdžiui, 2005 m. demokratiją rėmė ketvirtadalis šalies gyvento-

jų, tik autoritarinę valdžią – 8 proc., o kiti arba vienu metu pritarė abiem alternatyvoms, arba apskritai neturėjo nuomonės. Visa tai liudija politinio ir pilietinio šalies gyventojų švietimo, derinamo su įvairiomis praktinės patirties teikiančiomis veiklos formomis, būtinybę.

¹ Canto-Sperber M., Dupuy J. P. *Competencies for the Good Life and the Good Society, A Philosophical Perspective, DeSeCo Expert Report*. Swiss Federal Statistical Office, 1999.

² T. Tamošiūno ir kt. tyrimas „Kaimuose ir miesteliuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai“, 2004.

³ Žiliukaitė R., Ramonaitė A. ir kt. *Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*. Kolektyvinė monografija. Vilnius: Versus aureus, 2006.

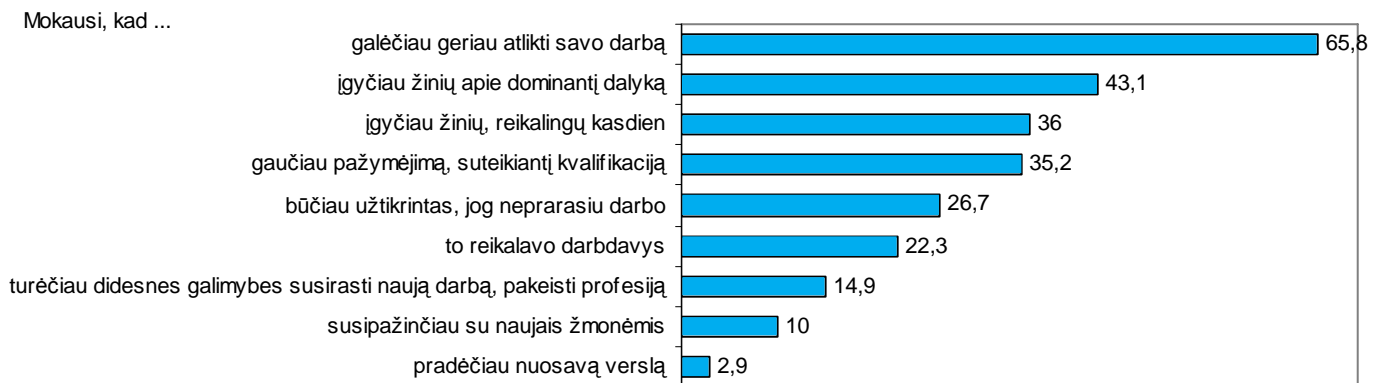
KO SUAUGUSIEJI SIEKIA MOKYDAMIESI?..

Reprezentatyviausi duomenys apie Lietuvos suaugusiųjų mokymosi motyvus gauti 2006 m. klausiant, kodėl jie mokosi neformaliai¹. Pagal šiuos duomenis, suaugusieji mokymosi dažiausiai siekia geriau atlikti savo darbą (65,8 proc.). Be to, jie laiko mokymąsi darbo išsaugojimo garantu (neprarasi darbo, pateisins darbdavio lūkesčius). Nors darbdaviai neretai baiminasi, kad daugiau pasimokęs darbuotojas pereis į kitą darbovietę, tokie ketinimai yra reti (14,9 proc.).

Kita grupė mokymosi motyvų – saviugdos ir socialinių poreikių tenkinimas. Net 43 proc. suaugusiųjų mokosi todėl, kad jiems tiesiog įdomu, 36 proc. mokymosi siekia įgyti kasdieniam gyvenimui reikalingų žinių, o 10 proc. taip susipažįsta su naujais žmonėmis.

Maždaug kas trečias neformaliajame švietime dalyvaujantis suaugusysis mokosi, kad gautų kvalifikaciją suteikiantį pažymėjimą. Tai liudija šio motyvo svarbą ne vien tiems suaugusiesiems, kurie mokosi formaliai.

Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi motyvai 2006 m. (atsakiusių į kelių atsakymų variantų klausimą dalis procentais)

Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas, Suaugusiųjų švietimo statistinio 2006 m. tyrimo rezultatai

... IR KODĖL JIE NESIMOKO?

Miesto ir kaimo gyventojų nesimokymo priežastys šiek tiek skiriasi. Miesto gyventojai gerokai dažniau nesimoko dėl didelio užimtumo darbe (34 proc. mieste ir 23,5 proc. kaime), o kaimo gyventojams dažniau trukdo per toli esanti mokymosi vieta (7,4 proc. mieste ir 18,3 proc. kaime).

2006 m. nė vienu iš tikslingo mokymosi būdų nesimokė 45 proc. Lietuvos suaugusiųjų². Didžioji jų dalis – 84 proc., arba 37 proc. visų šalies suaugusiųjų, – teigė, kad mokytis ir nenori.

Tie, kurie norėjo mokytis formaliu ar neformaliu būdu, bet nesimokė, pagal nurodytas nesimokymo priežastis pasiskirstė taip:

- nelieta laiko dėl užimtumo darbe – 30,8 proc.
- trukdo amžius ar sveikata – 27,7 proc.
- mokymasis per brangus – 26,1 proc.
- mokymosi vieta per toli – 10,7 proc.
- neremia darbdaviai – 7,5 proc.
- trūksta gebėjimų mokytis – 5,4 proc.

Užsienyje atliekami suaugusiųjų nenoro mokytis ir jų gyvenimo istorijos ryšio tyrimai³ atskleidžia, kad mokymosi nuostatomis didelę įtaką daro tėvų išsilavinimas, šeimos kultūrinis kapitalas (žinios ir nuostatos) bei socialinis kapitalas (šeimos ryšiai, pasitikėjimas ir normos). Visa tai susiję su

¹ Statistikos departamentas, Suaugusiųjų švietimo statistinis 2006 m. tyrimas.

² Ten pat.

³ Antikainen A. *Participation, Culture and Life Course: elements for a sociological theory of participation/non-participation in adult education*. Pranešimas, skaitytas 5-ame ERDI ekspertų seminare Bonoje, 2005 m. sausio 21–23 d.; Gorrard S., Selwyn N. *Patterns of participation in lifelong learning: Results from the adults learning and home 2002 household survey*. Paper presented at the British Education research association annual conference, Heriot-Watt university, Edinburg, 11–13 September 2003.

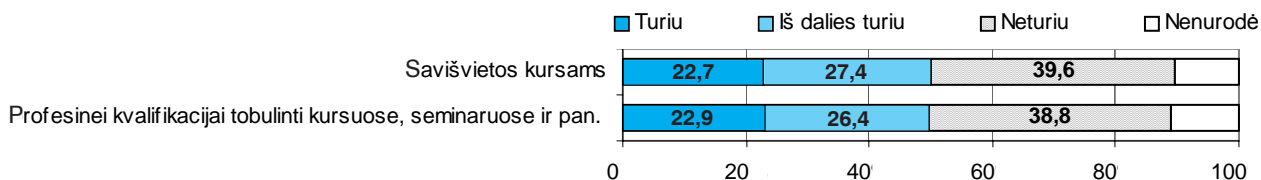

„Šv. Mato efektas“ būdingas netgi naudojimuisi tuo, kas visiems atvira – informavimo ar nuotolinio mokymosi centrais – bei gebėjimams susirasti informaciją. Atskirties grupių informacinėmis technologijomis platinama informacija nepasiekia ir todėl, kad jomis mažai naudojama, ir todėl, kad nepasitikima taip platinamomis žiniomis.

profesine karjera, o ši savo ruožtu skatina arba riboja tolesnio mokymosi galimybes. Pagal šias išvadas, nenoras mokytis yra paveldimas, o „šv. Mato efektas“ – neišvengiama jo pasekmė. Tačiau jis ne toks ryškus šalyse, kuriose stipri demokratija ir senos suaugusiųjų mokymosi tradicijos bei pagarba jam, pavyzdžiui, Skandinavijoje. Todėl galima manyti, kad suaugusiųjų mokymosi lygiui didelę įtaką daro ne tik sąlygos (ilgesnis ankstesnio mokymosi laikas, aukštesnis išsilavinimas, palankesnė mokytis darbo ir gyvenamoji vieta), bet ir kultūrinės nuostatos, tai yra visuomenėje vyraujantis požiūris į mokymosi vaidmenį ir jo poveikis asmens gebėjimui suvokti save kaip mokinį. Tuo tarpu Lietuvoje atliekamų suaugusiųjų mokymosi tyrimų¹ duomenys liudija, kad dalis suaugusiųjų teigia nenorintys mokytis, kol konkrečiai nenurodai, ko jie galėtų mokytis. Galima spėti, kad šie suaugusieji tiesiog nėra mąstę apie savo mokymosi poreikius, jiems trūksta informacijos ir šiuolaikinių mokymosi galimybių įsivaizdavimo.

Siekiant išsiaiškinti, ar patys suaugusieji galėtų mokėti už savo mokymąsi, klausta, ar jie turėtų lėšų mokytis neformaliai. 2005 m. lėšų mokytis neformaliai turėjo apie 23 proc. suaugusiųjų, iš dalies turėjo apie 27 proc., neturėjo – 40 proc.

Suaugusiųjų atsakymų į klausimą, ar jie turi lėšų mokytis neformaliai, pasiskirstymas (procentais)

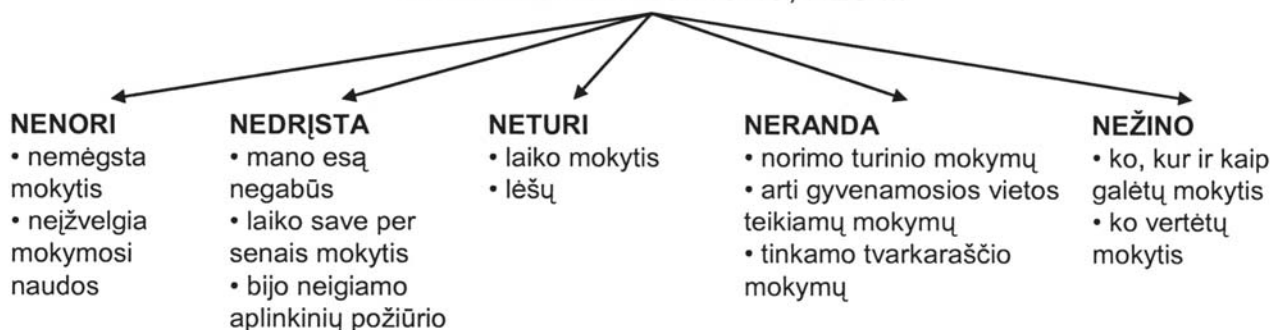
Duomenų šaltinis: T. Tamošiūno ir kt. tyrimo „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalų suaugusiųjų švietimą“ ataskaita, 2005

Apibendrinant įvairias priežastis, trukdančias suaugusiesiems mokytis, galima skirti dvi dideles šių priežasčių kategorijas: mokymosi motyvaciją (poreikį) ir mokymosi organizavimą (pasiūlą). Vis dėlto labai tikslios ribos tarp jų nėra, nes viena daro

įtaką kitam. Menka suaugusiųjų mokymosi motyvacija riboja mokymosi organizavimo poveikį, tačiau, kita vertus, geras mokymosi organizavimas gali padidinti mokymosi motyvaciją.

Įvairios priežastys, dėl kurių suaugusieji nesimoko

SUAUGUSIEJI NESIMOKO, NES ...

Motyvacija,
sukurta ankstesnės mokymosi patirties, visuomenės požiūrio į suaugusiųjų mokymąsi ir tiesioginio bei netiesioginio atlygio už mokymąsi

Mokymosi organizavimas,
tai yra poreikius atitinkančios pasiūlos sukūrimas, informavimas apie mokymosi galimybes ir finansinė bei kitokia parama besimokantiesiems

¹ Tamošiūnas T. ir kt., 2004 ir 2005.

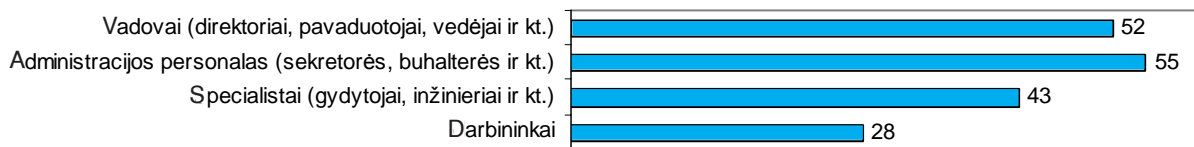
DARBDAVIŲ POŽIŪRIS Į NEFORMALŲJŲ SUAUGUSIŲJŲ MOKYMĄSI

2006 m. duomenimis, per metus **darbdavio finansinę paramą neformaliai mokytis gauna apie 30 proc. darbuotojų**

Dauguma suaugusiųjų kur nors dirba, todėl jų mokymosi galimybės bei nuostatomis didelę įtaką daro darbdavių požiūris. Kad mokymasis jų darbuotojams reikalingas, 2005 m. teigiamai atsakė 95 proc. darbdavių¹. Tačiau savo darbuotojų mokymąsi remia gerokai mažesnė darbdavių dalis. Pavyzdžiui, 2006 metais neformaliai mokėsi 40,3 proc. dirbančių suaugusiųjų, iš jų darbdavys visiškai sumokėjo už mokslus 61,1 proc., iš dalies sumokėjo – 12,7 proc., ir tik apie 22 proc. nurodė mokėsi todėl, kad to reikalavo darbdavys².

Darbdaviai nurodo, kad iš keturių kategorijų darbuotojų – darbininkų, specialistų, administracijos personalo ir vadovaujančiųjų darbuotojų – neformalusis mokymasis reikalingiausias administracijos personalui (55 proc.), tai yra tiems darbuotojams, kurie tiesiogiai padeda vadovams dirbti. Jų mokymo poreikis laikomas du kartus didesniu nei darbininkų ir šiek tiek didesniu nei pačių vadovų. Rečiausiai darbdaviai nurodo darbininkų mokymosi poreikį (28 proc.).

Įvairių kategorijų darbuotojų neformaliojo mokymosi poreikis darbdavių požiūriu 2005 m. (procentais)

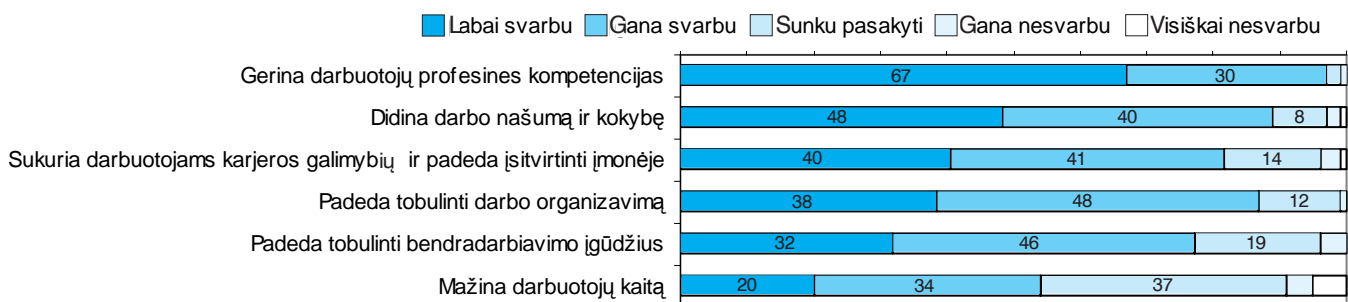

Duomenų šaltinis: T. Tamošiūno ir kt. tyrimo „Neformaliojo švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą“ ataskaita

Lyginant darbdavių požiūrį į mokymosi poreikius ir esamą padėtį³ matyti, kad beveik sutampa tik pačių vadovų pageidaujamas ir esamas mokymosi lygis. Visų daugiausiai ir gerokai daugiau, nei norėtų vadovai, mokosi specialistai (72,7 proc.),

tuomet tarp įvairių kategorijų darbininkai mokosi dar mažiau, nei vadovams atrodo reikalinga (kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai – 22,6 proc., kvalifikuoti žemės ūkio darbininkai – 15,5 proc., nekvalifikuoti darbininkai – 11,7 proc.).

Darbdavių požiūris į neformaliojo švietimo teikiamą naudą (atsakymų pasiskirstymas procentais)

Duomenų šaltinis: T. Tamošiūno ir kt. tyrimo „Neformaliojo švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą“ ataskaita

Iš visų pasiūlytų įvertinti neformaliojo darbuotojų mokymo motyvų darbdaviams aktualiausi tie, kurie yra tiesiogiai susiję su darbuotojų gebėjimais atlikti darbą. Gana skeptiškai darbdaviai žiūri į mokymą kaip į priemonę sumažinti darbuotojų kaitą. Šią jų nuostatą palaiko darbuotojų lojalumo tyrimai – 2007

m. savo įmonei ir darbui nebuvo lojalūs 61 proc. darbuotojų, o vidutinė darbuotojų kaita įmonėse sudarė 35 proc.⁴ Darbdavių baimė prarasti darbuotoją, į kurio mokslą buvo investuota, yra vienas didžiausių trukdžių gauti jų paramą mokantis.

¹ Šaltinis: T. Tamošiūno ir kt. tyrimo „Neformaliojo švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą“ ataskaita, 2005.

² Statistikos departamentas, Suaugusiųjų švietimo statistinio 2006 m. tyrimo rezultatai.

³ Ten pat.

⁴ Factum Group tyrimas, 2007.

VALSTYBĖS VAIDMUO ORGANIZUOJANT NEFORMALŲJĮ SUAUGUSIŲJŲ ŠVIETIMĄ

Suaugusiųjų švietimo politika turi būti dvikryptė: plėtojant mokymosi galimybes visiems didinami **bendrieji mokymosi mastai**, o specialiai rūpinantis socialinės atskirties bei rizikos grupėmis įgyvendinamas **socialinis teisingumas bei stiprinama socialinė sanglauda**

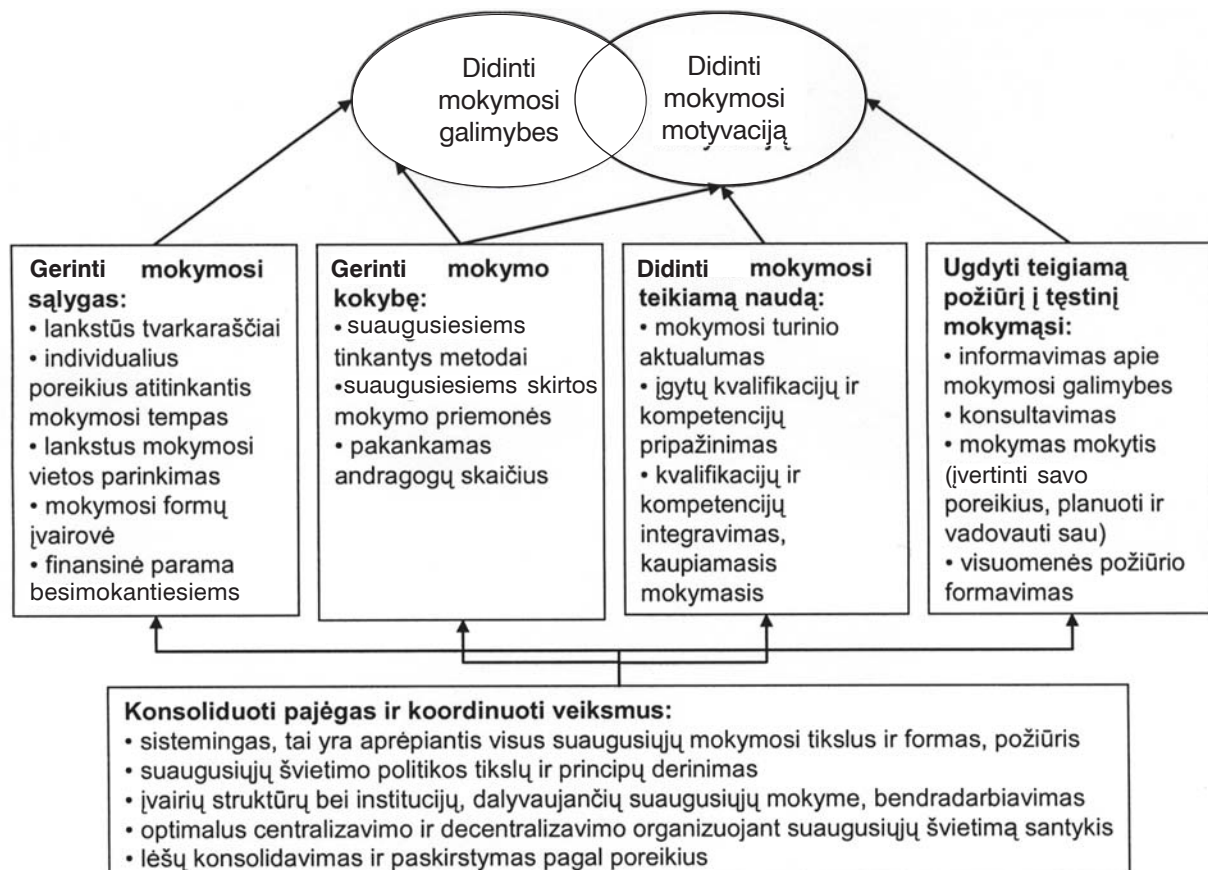
Valstybė remia formaliojo bendrojo išsilavinimo įgijimą, pirminį profesinį mokymą ir, iš dalies, aukštojo išsilavinimo įgijimą. Remiantis 4 psl. pateikta schema ji taip pat turėtų atstovauti visuomenės interesams ir organizuoti neformalųjį socialinį, pilietinį bei politinį suaugusiųjų ugdymą. Kitų tikslų – saviugdos ir tęstinio profesinių kompetencijų tobulinimo – įgyvendinimu turėtų rūpintis patys suaugusieji bei jų darbdaviai, sukurdami mokymosi paklausą, kurią tenkintų švietimo paslaugų teikėjai.

Tačiau suaugusiųjų švietimo užsakovų ir atsakomybės pasiskirstymas nėra toks paprastas dėl įvairių aplinkybių:

- menkas pajamas gaunantys suaugusieji neturi lėšų mokytis;
- bedarbiai neturi nei lėšų mokėti už savo mokslą, nei darbdavio, kuris tai atliktų už juos;
- socialinės atskirties bei rizikos grupės nepakankamai žino, ką aktualu mokėti;
- dalis gyventojų, ypač vyresnio amžiaus, netiki, kad gali mokytis;
- mažų įmonių vadovai nepajėgūs organizuoti savo darbuotojų mokymo ir mokėti už jį;
- švietimo teikėjai nepajėgūs vien savo jėgomis reaguoti į sparčiai kintančius visuomenės mokymosi poreikius ir juos tenkinti;
- kuo žemesnio išsilavinimo žmogus, tuo sunkiau jam susirasti ir suprasti moderniomis priemonėmis teikiamą informaciją apie mokymosi galimybes;
- suaugusiųjų švietimo pajėgos, veikla ir informacija apie jį yra išskaidyti.

Visa tai didina valstybės atsakomybę organizuojant suaugusiųjų švietimą (žr. 16 pav.).

Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi galimybių didinimo priemonių sistema

Vienas svarbiausių neformaliojo suaugusiųjų mokymosi veiksnių yra lėšos. Siekdama padidinti neformaliojo mokymosi prieinamumą suaugusiesiems, valstybė gali taikyti dvi finansavi-

mo strategijas: remti *pasiūlą*, tai yra švietimo paslaugų teikėjus, arba *paklausą*, tai yra besimokančiuosius. Abi alternatyvos turi ir pranašumų, ir trūkumų.

Neformaliojo švietimo finansavimo alternatyvų pranašumai ir trūkumai

Modelis	Pranašumai	Trūkumai
Pasiūlos finansavimas	<p>Stabilus finansavimas, užtikrinantis švietimo paslaugų stabilumą</p> <p>Valstybė gali daryti įtaką pasiūlos įvairovei</p> <p>Dėl galimybės pasinaudoti masto ekonomija iš dalies didėja investavimo efektyvumas</p>	<p>Pasiūla nebūtinai atitinka paklausą – gali būti neaktuali ar nepakankama</p> <p>Ribojama paslaugų vartotojo teisė rinktis</p> <p>Ribojamos paslaugų vartotojo galimybės daryti įtaką švietimo paslaugų tobulinimui</p>
Paklausos finansavimas	<p>Vartotojas turi teisę rinktis</p> <p>Konkurencija tarp paslaugų teikėjų skatina gerinti kokybę ir mažinti kainas</p> <p>Sudaromos prielaidos finansavimo skaidrumui</p>	<p>Švietimo paslaugų rinka netenkina poreikių, jei tai finansiškai neefektyvu (mažas mastas, trumpas laikas, ypač brangu)</p> <p>Vartotojų finansavimas neefektyvus, jei jie nemotyvuoti arba negauna informacijos apie mokymosi galimybes</p>

Pagal: *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė*. Viešosios politikos ir vadybos institutas, 2007

Šiuo metu Europoje stiprėjančios suaugusiųjų mokymosi tendencijos – ribų tarp formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi nykimas, standartizuoto mokymosi pagal formaliąją programą vaidmens mažėjimas ir patirtimi grįsto mokymosi vaidmens augimas.

Tai skatina dar vieną naujovę – kurti kvalifikacijų sistemas bei registrus, turinčius lengvinti įvairiais būdais įgytų asmens kvalifikacijų pripažinimą bei integravimą ir didinti judrumą darbo rinkoje.

Paklausos finansavimas taikant besimokančiojo krepšelio, paskolų ar mokesčių lengvatų principą formaliai sudarytų lygias mokymosi galimybes visiems, tačiau realiai jomis mažiau siai pasinaudotų tie, kuriems labiausiai reikia – atskirties grupės. Tai verstų valstybę įsikišti ir taikyti papildomus švietimo paslaugų teikėjų finansavimo mechanizmus.

Pasiūlos finansavimas yra patogus, kai valstybė nori atlikti tikslines intervencijas, tačiau jis nėra toks veiksmingas kaip tais atvejais, kai mokymosi užsakovas yra pats besimokantysis. Šį trūkumą gali kompensuoti finansavimas pagal rezultatus, tačiau norint stebėti ir vertinti rezultatus, reikia papildomų investicijų ir pajėgų.

Atsižvelgiant į šias aplinkybes neformaliajam suaugusiųjų švietimui skatinti turėtų būti taikomas mišrus finansavimo būdas. O norint ateityje didinti paklausos finansavimo dalį, šiuo metu reikėtų sudaryti tam prielaidas, tai yra remti suaugusiųjų mokymosi infrastruktūros kūrimąsi:

- rengti profesionalius suaugusiųjų mokytojus (andragogus);
- remti naujų programų ir naujų mokymosi vietų kūrimą, padėti pradėti veiklą naujiems švietimo paslaugų suaugusiesiems teikėjams;
- atsižvelgiant į kintančią suaugusiųjų mokymosi sampratą bei poreikius koreguoti paramą formaliajam ir neformaliajam, profesiniam ir neprofesiniam suaugusiųjų mokymuisi.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių ir apskričių švietimo padalinių specialistams bei plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Gali būti analizuojamos įvairios švietimo problemos – įvardijama ir aprašoma pati problema; aptariami klausimai, susiję su svarbių problemų sprendimu; siūdomi ir aptariami nauji iššūkiai švietimui; trumpai aprašomi konkretūs švietimo tyrimų rezultatai ir atradimai.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginio planavimo ir analizės skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt).

Analizę parengė dr. Vaiva Vaicekuskienė, Švietimo plėtotos centro Politikos analizės skyriaus vyriausioji specialistė.

Konsultavo: Ričardas Totoraitis, Švietimo ir mokslo ministerijos Tęstinio mokymo skyriaus vedėjas, Audronė Šileikytė, Švietimo ir mokslo ministerijos Tęstinio mokymo skyriaus vyriausioji specialistė.

KAIP PADIDINTI SUAUGUSIŲJŲ MOKYMOSI GALIMYBES?

2007-12-14. Tir. 500 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos

Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius

Spausdino UAB „Sapnų sala“, S. Moniuškos g. 21, LT-08113 Vilnius